

Mk 4,1–34 és a márki példázatalmélet

Márk evangéliumának példázatfejezetében (4,1–34) a magvető példázata és a példázat magyarázata között egy olyan kisebb szövegrész (11–12. v.) olvasható, mely komoly exegetikai gondot okoz. A megütközést keltő logion a szakirodalomban a „példázatalmélet”, vagy a „megkeményítés-elmélet” néven ismert, s a hagyományos fordítás szerint így hangzik:

„Nektek megadatott az Isten országának titka, de a kívülvalóknak minden példázatokban adatik; hogy akik néznek, nézzenek ugyan, de ne lássanak, és akik hallanak, halljanak ugyan, de ne értsenek, hogy meg ne térjenek és bűneik meg ne bocsáttassanak.”

Az idézett logion szerint Jézus azért beszél példázatokban, hogy hallgatói elől Isten országának titkát elrejtse és szívüket megkeményítse: így számukra a megtérés és bűnbocsánat útja örökre zárva marad.

A márki példázatalmélettel kapcsolatban két ellenvetés fogalmazható meg. Az első teológiai, és így hangzik: hogyan egyeztethető össze a fenti ítéletes kijelentés Jézus küldetésével? Az evangéliumok ugyanis arról tanúskodnak, hogy Jézus üdvözíteni jött, nem pedig elveszíteni. A második a példázatokban való tanítás általános jellegéből fakad. A példázatok azt a célt szolgálják, hogy az elvont, nehezen érthető valóságot világossá, érthetővé tegyék. Az elbeszélő azért veti be őket harci eszközként, hogy mondanivalóját szemléltesse, és nem azért, hogy azt leplezze. A két ellenvetés nem önkényes, hanem a 4,1–34 szövegösszefüggéséből következik. A bevezetőből (1–2. v.) megtudjuk, hogy Jézus a tenger mellett a sokaságot tanítja, s fáradságot nem ismerve folytatja munkáját egészen estig (35. v.). A tanítványokat külön magyarázatban részesíti (34. v.). Hogyan egyeztethető össze Jézus fáradozása és a logionban megnyilvánuló megkeményítő szándék?

Márk a fejezet elején – két versnyi terjedelemben! – háromszor említi, hogy most Jézus tanítása következik. A tanítás példázatokban történik. A 33. versben még egyszer kiemeli, hogy Jézus „még sok hasonló példázatban hirdette nekik az ígét, úgy, amint megérthették”. Mi a helyzet tehát a példázatokkal: megértetnek vagy ellepleznek?

A felvetett kérdésekből világosan kitűnik, hogy a példázatfejezet szövegében egymásnak feszülő állításokkal van dolgunk. Nem csupán a 11–12. v. logionjának értelmezése kérdéses, hanem ennek a kijelentésnek a perikópa egészébe való beilleszkedése.

I.

Márk 4. fejezete különösen összetett, előállítását tekintve máig is vitatott képződmény, bonyolult hagyomány- és szerkesztéstörténeti folyamat eredménye.¹ Nagy valószínűséggel csak annyi állapítható meg, hogy rövid keretelbeszélésbe foglalva először három jézusi példázat állott egy gyűjteményben: a magvető (3–8. v.), a magától felnövő vetés (26–29. v.) és a mustármag (30–32. v.) példázata. Később a magvető példázatát allegorikus magyarázattal (14–20. v.) látták el. A példázatot és magyarázatát áthidaló megjegyzésekkel kötötték össze (10.13. v.). Ezt a kibővült gyűjteményt építette be Márk az evangéliumba. Szerkesztői munkájának eredménye az elbeszélést most már végleges keretbe foglaló bevezető (1–2. v.) és befejező (33–34. v.) rész, a példázatokban való beszéd értelméről szóló logion (11–12. v.), valamint két rövid mondás (21–25. v.). Ez a felismerés azért jelentős, mert a szerkesztő (Márk) szándéka éppen ott követhető nyomon, ahol a hagyományanyagot ő maga simítja be evangéliuma egészébe.²

A szerkesztői munka nyoma jól kivehető a 10–13. v. összefüggéséből. Jézus elmondja a magvető példázatát (3–8. v.), majd a figyelmet felkeltő, provokatív felkiáltásra (9. v.) a Jézus körül lévők kérdése következik. A kérdés általában a *példázatokra* (többes szám!) vonatkozik és kettős válasz felé nyitott. Máté és Lukács szövegváltozata jól érzékelteti ezt a kettősséget. Máténál a tanítványok azt kérdezik: „Miért szólsz hozzájuk példázatokban?” (13,10) – és ezzel a példázatokban való beszéd céljára kérdeznak rá; Lukácsnál viszont ezt olvassuk: „Mi lehet ez a példázat?” (8,9) – s itt a kérdés a magvető példázatának a jelentésére vonatkozik. Mind Máté, mind Lukács helyesen érti meg Márkot, de csak részben követi szándékát. Az indirekt kérdésre Márknál Jézus kettős válasza következik. A 11–12. vers arra ad választ, hogy miért beszél Jézus példázatokban; a 13. versben Jézus kérdése a magvető példázatának magyarázatát készíti elő és rámutat a tanítványok értetlenségére. A feszültséget – hogy ti. a tanítványok számára Isten országának titka adatik (11. v.), mégsem értik a példázatot (13. v.) – nem szabad feloldani azzal az érveléssel, hogy szerkesztéstörténeti szempontból a 13. vers másodlagos: eredetileg – a hagyományozás egy korábbi szintjén – a magvető példázatát kötötte össze az allegorikus magyarázattal. A konzervatív Márk az előtte fekvő hagyományanyag iránti hűségéből ragaszkodik az összefüggésbe különben nehezen illeszkedő kijelentéshez, ezért annak csupán a beszéd fonala továbbvitelében van szerepe.³ A teológiai mondanivaló rendkívül jelentős: *Isten országának a titka és a példázatok megértése között nincs közvetlen értelmi kapcsolat.* A titok nem az, hogy a magvető példázata a fejezet másik két tulajdonképpeni példázatával (a magától felnövő vetés és a mustármag) együtt Isten-országa példázat. A

¹ G. Dautzenberg: *Mk 4,1–34 als Belehrung über das Reich Gottes*. BZ 34 (1990). 38–62.

² W. Marxsen: *Der Exeget als Theologe*. Gütersloh 1968. 13–28.

³ D. Lührmann: *Das Markusevangelium*. Tübingen 1987. 88.

titok kijelentése után, sőt az első példázat magyarázata után is, Jézus tanítványa-
inak minden egyes példázatot megmagyaráz (34. v.).

Mátéval és Lukáccsal ellentétben, Márk Isten országának csupán egyetlen
μυστήριον-járól tud. A kifejezés az evangéliumban csak itt fordul elő. Az „ada-
tott” (δεδόται – passivum divinum) világosan utal a titok ajándék jellegére.⁴
Márknál nem szerepel a γινῶναι kiegészítő sem, mely az ajándék jellegen túl a
titok megismerésének az ember számára nyitva tartott lehetőségét hangsúlyozza.
Isten országának titka az emberi megismerő képesség elől annyira el van rejtve,
hogy abba önmagától senki sem pillanthat be. Az egyes szám használata – ellen-
tétben Mt 13,11-gyel és Lk 8,10-zel, ahol τὰ μυστήρια, azaz többes szám van –
jelzi, hogy Isten országának titka nem a magvető példázatának egyes képeibe (út-
fél, köves föld stb.) van elrejtve, melyet az allegorikus magyarázat során Jézus
majd egyenként feltár. Ezért a magyarázók többsége joggal gondol arra, hogy
Márknál az Isten országának titka maga Jézus⁵, az ő személye, messiási küldetése.
Isten országa benne közelített el. Valóságos kiléte viszont csak a kereszten ismer-
hető fel: egészen addig titok marad. Így a 10–13. versben, de végig a példázatfeje-
zetben is, megmarad az Isten országának ajándékba kapott titka és a példázatok
magyarázatának szükségessége közötti feszültség. A Jézus körül levők kettős ki-
váltságban részesülnek: nekik Isten országának titka adatik, és ők azok, akiknek
Jézus a példázatokot megmagyarázza.

Azokkal szemben, akiknek Isten országának titka adatik, azok állnak, akik-
nek minden példázatokban történik. A 12. versből világosan kitűnik, hogy itt tel-
jes értetlenségről van szó: a példázatok önmagukban semmit sem tárnak fel abból,
ami az üdvösségre szükséges. Bár a példázatok eredetileg a jobb megértést szol-
gálták, itt elrejtik, eltakarják a valóságot. Hogyan állhatott elő a jelentésben ilyen
gyökeres változás?

J. Jeremias⁶ mutatott rá arra, hogy a görög παραβολή alapja a héber מִשְׁלָּה.
Jelentésében rendkívül gazdag: szorosabb értelemben példázatot, tágabb értelem-
ben talányos, rejtett értelmű beszédet jelent, de jelenthet találós kérdést vagy rejt-
vényt is. Gazdagon differenciált jelentéstartalmát a LXX is igazolja. A műfajiság
azonban meghatározó a 11–12. v. logionjának helyes megértése szempontjából:
nem szabad általánosságban Jézus tetteinek és szavainak érthetetlen jellegére
gondolni, ti. arra, hogy Jézus kortársai nem csupán példázatait nem értették meg,
de minden tette (gyógyításai, csodái) és tanítása is rejtély maradt előttük. Ezért
helytelen a 11. vers ellentétes párhuzamát így visszaadni: „Nektek megadatott az
Isten országának titka, de a kívülvalóknak minden talányos”, és a talányosságot
általában Jézus ígehirdetésének vagy egész fellépésének érthetelen voltára magya-
rázni. A versben Jézus példázatairól van szó, és azoknak a valóságot leplező

⁴ E. Schweizer: *Das Evangelium nach Markus*. 38.

⁵ Lásd részletesen J. Gnilka: *Das Evangelium nach Markus*. I/II. Zürich-Neukirchen
1978/79. 163–170.

⁶ *Die Gleichnisse Jesu*. Göttingen 1988. 11–13.

szándékáról. Különben a példázatok/talányosság eltérő motívumai miatt a vers, és vele együtt az egész logion is, kihullna a példázatfejezet összefüggéséből.

A 11b, akárcsak ellenpárja, megállapító jellegű és a kívülvalók jelen helyzetét írja le: a kívülvalókkal most az a helyzet, hogy számukra minden érthetetlen példázatokban történik. A mondatban nem fedezhető fel semmilyen szándékosság a beszélő (Jézus) részéről. Az ellentétes párhuzam első tagjával együtt, a bentiek–kívülvalók közötti különbséget élezi ki.

A logion legvitatottabb szakasza a 12. vers. A kemény, predestinatív jellegű mondat Ezs 6,9–10 lerövidített változata. Az idézet szóanyagában nem a masszoréta szöveget vagy a LXX-át követi, hanem az arám nyelvű targumot. Ezt igazolja a látás/hallás felcserélt sorrendje, valamint a meggyógyítani helyett a megbocsátani változat az idézet végén. A targum szövegének legjelentősebb eltérése azonban az, hogy a ܗܝܢ (hogy ne) helyett az arám *dlma* (talán, hacsak... nem) kifejezést használja, s így a megtérés lehetőségét és annak következtében a bocsánatban való részesedést kilátásba helyezi. J. Jeremias Márk szövegének a targummal mutatott rokonsága miatt a μήποτε mögött az arám *dlma*-t véli megszólalni⁷, és így fordít: „... ha megtérnek, Isten megbocsát nekik”. Ez a szövegváltozat viszont csak akkor lehetséges, ha az idézetet bevezető ܝܗܝܐ (hogy) kötőszó nem Jézus példázatokban való tanításának a céljára vagy következményére, hanem az ézsaiási prófécia beteljesedésére (ܝܗܝܐ ܡܠܟܐ ܕܝܫܝܐ) vonatkozik: Jézus azért beszél példázatokban, hogy beteljesedjék Ézsaiás jóvendölése: „akik néznek, néznek ugyan, de ne lássanak, és akik hallanak, halljanak ugyan, de ne értsenek”. Kérdés viszont, hogy a görög μήποτε helyett szabad-e a feltehetően mögötte álló, de a szövegből mégis hiányzó arám kifejezést az értelmezés alapjává tenni.

Újabban P. Lampe⁸ mutatott rá arra, hogy a ܝܗܝܐ-mondat itt magyarázó (explicatív) értelemben állhat a τὰ πάντα előtt, ennek megfelelően pedig a μήποτε sem finális értelmű. A dubiatív μή (a ποτέ által megerősítve) indirekt kérdést vezet be. A mondat önálló, az előtte lévő ܝܗܝܐ-mondattól független. A beszélőnek (Jézusnak) fontolgató, kétkedő kérdését vezeti be, hogy vajon hallgatói megtérnek-e. Leginkább „talán”-nal adható vissza. Lampe szerint a fordítás így hangzana: „azoknak a kintieknek minden képes beszédben (példázatokban) adatik, mert nézván néznek és nem látnak, hallván hallanak és nem értenek; talán megtérnek és bűneik megbocsáttatnak”. Ez a fordítás teljesen feloldja a mondat ítéletes élet. Jézus itt nem azért beszél példázatokban, hogy hallgatóit megkeményítse, hanem épp ellenkezőleg – mivel azok nem látnak és nem értenek (éppen azért!) –, a szemléletesebb képes beszédet, példázatokot használja fel arra, hogy őket a megértésre elvezesse. Így van remény („talán”) arra, hogy megtérnek és bűneik megbocsáttatnak.

⁷ Gleichnisse. 11–13.

⁸ Die markinische Deutung des Gleichnisses vom Saemann. ZNW 65 (1975). 143–146.

Jeremias és Lampe javaslatát azonban nem fogadhatjuk el. Egyrészt azért nem, mert a perikópán belül nyilvánvaló feszültséghez vezet: ha Jézus tanítványai sem értik a példázatot (13. v.), ha ők is teljesen rá vannak utalva Jézus magyarázatára (13–20. és 34. v.), hogyan juthatnak el akkor a „kívülvalók” a megértésre? Másrészt azért sem, mert Márk első kommentátorai, Máté és Lukács a logion szintén megkeményítő változatában értették⁹ és azt igyekeztek enyhíteni: Máté azzal, hogy Ézs 6,9–10-et a LXX szerint idézte; Lukács azzal, hogy a márki idézet második, ítéletes részét törölte. Az ÚSZ még két helyen idézi Ézs 6,9–10-et (Jn 12,37–40 és ApCsel 28,26), mindkétszer kemény, ítéletes éllel, s Izráel hitetlenségére ad vele magyarázatot.

A logion két csoportot állít szembe egymással: a Jézushoz tartozók körét, akiknek Isten országának titka adatik, és a kívülvalók körét, akiknek minden példázatokban történik. Akik belül vannak, azoknak Jézus a példázatokot magyarázza. A kívülvalók sorsa az értetlenségből fakadó megkeményedés, és ennek következtében az ítélet. A megkeményítés nem Jézus példázatokban való beszédének kifejezett célja, de mindenképpen annak következménye.

II.

Márk példázatfejezetének megértése az egymásnak feszülő, vagy éppenséggel egymásnak ellentmondó gondolatok miatt nehézkes. Az az érvelés, hogy Márk a hagyomány iránti hűségből nem módosította az előtte fekvő anyagot és ezért tartotta fenn az ellentmondásokat, a felmerülő kérdéseknek csupán megkerülését teszi lehetővé, de nem nyújt megoldást. Sokkal inkább azt kell megvizsgálnunk, hogy vajon nem épp a feszültségek mentén jutunk-e el az evangélista szándékának igazi felismerésére?¹⁰ Láthattuk, hogy a 11–12. v. logionja a bentiek/kívülvalók ellentétet élezi ki, s az ézsaiási idézet a két csoport közötti feszültséget csak még fokozottabbá teszi. Ha Jézus Isten országáról szóló példázatainak hallgatása mindenki számára (kivétel nélkül) érthetetlen, és ha a bentiek/kívülvalók különbsége megtartatás és ítélet kérdése, akkor mindenki számára csak egy lehetőség nyitott az üdvösség felé: a Jézus körüliek körébe való belépés.

A példázatfejezet Márk evangéliumában Jézus első nagy tanítóbeszéde. Márk a bevezetőben háromszor emeli ki, hogy most Jézus tanítása következik: Jézus ismét kezdett tanítani (1a), sokat tanította őket példázatokban (2a), és ezt mondta nekik az ő tanításában (2b). Ha a hagyományozás első szintjén a három vetés–növekedés példázathoz rövid keretelbeszélés tartozott is, egyértelmű, hogy a végleges kereteket maga Márk alkotja meg. A példázatokban való tanításnak, mint Jézus saját tanításának ez az erőteljes hangsúlyozása bizonynyal az evangélista szándékát jelzi: Jézus azon fáradozik, hogy a tömeget elérje, megszólítsa, hogy

⁹ G. Haufe: *Erwägungen zum Ursprung der sogenannten Parabeltheorie*. Eth. 32 (1972). 418.

¹⁰ Így pl. E. Schweizer: *i. m.* 53–54. és D. Lührmann: *i. m.* 91–92.

velük valamit megértsen. Tanítása nyilvános – most éri el a legnagyobb tömeget (ὄχλος, πλῆθος) –, a példázatok pedig a megértetés eszközei. Ez viszont teljes mértékben ellentmondani látszik a 11–12 logionja példázátértelmezésének.

Ugyanerre az eredményre jutunk, ha a perikópát berekesztő két verset vizsgáljuk. Az ellentmondás itt még szembetűnőbb. A 33a megerősíti a 2a-t: „És sok ilyen példázatban hirdette nékik az ígét”, a 33b magára a példázatra, mint a megértést elősegítő képes beszédre vonatkozhat: „úgy, amint megérthették”. Ezzel szöges ellentétben áll a 34. vers kijelentése. A 34a a 11b-re utalva hangsúlyozza: „példázat nélkül pedig nem szólt nekik”, s a 34b a 13–20. v. folytatásában ez áll: „maguk közt azonban a tanítványoknak mindent megmagyarázott”.

A két vers közötti ellentétet legtöbb magyarázó azzal igyekszik oldani, hogy a 33. verset a Márk előtti redakciónak tulajdonítja, ahol a példázatoknak még egészen más értelme volt, mint a márki szerkesztésben. Tény viszont, hogy Márk nemcsak hogy nem törli ezt az ellentmondást, hanem a bevezető versek megkomponálása által még hangsúlyozottabbá teszi azt, és kiterjeszti a fejezet egészére: Jézus szándéka a tanítás, annak formája a példázat (példázatok), a példázatok azonban a hallgatóság előtt (kivétel nélkül!) érthetetlenek maradnak.

Márk tisztában lehetett a példázatos beszéd ellentmondásos jellegével. A példázat, mint általában minden képes beszéd, valóban elősegíti a jobb megértést, de az elbeszélés eredeti szituációjából kiragadva, értelme hamar elhomályosul. A kétféle példázátértelmezés a Jézus tanítói szándéka és a hallgatóság értetlensége közötti ellentét felmutatását szolgálja. Feloldása egyedül azáltal lehetséges, hogy Jézus a példázatokot meg is magyarázza.

Isten országának titkát az allegorikus magyarázat sem tárja fel. Jézus kettős kérdést intéz tanítványaihoz: Nem értitek a példázatot? Akkor mi módon értitek meg majd a többi példázatot? Az első Jézus szemrehányó megjegyzése az értetlen tanítványok felé. A második (valószínűleg Márkra vezethető vissza) tovább vezeti a gondolatot: Jézus előre tekint a még soron következő példázatokra. A kérdés lényege nem az, hogy ezután nehezebb példázatok következnek, s ha a tanítványok ezt a könnyebbet nem értik, hogyan értik meg a többit. A magvető példázata és magyarázata nem is mintapéldázat vagy kulcs minden más példázat megértésére. De még az allegorikusan kibontott képek sem tárják fel Isten országának titkát. Márk egyetlen más példázathoz sem kapcsol magyarázatot, s az allegorikus magyarázatot követően még mindig „elrejtett, leplezett” (κρυπτόν, ἀπόκρυφον) valóságról beszél (22. v.). Viszont zárszóként megjegyzi, hogy Jézus tanítványainak mindent megmagyarázott. A kérdés lényege tehát ez: ha nem értitek a példázatot, hogyan értitek meg a többi példázatot, azaz, ha értetlenek vagytok, hogyan lesztek értőkké? A kérdésre a feleletet nem a jó földről szóló allegorikus magyarázat adja meg – aki az Ige-magot befogadja, jól hall, helyesen ért, az gyümölcsöt terem –, hanem az, Aki ezt a példázatot, és minden más példázatot tanítványainak megmagyaráz.

Jézus szándéka és a hallgatóság értetlensége közötti feszültség még élesebb, ha a fejezet egy másik szerkesztésbeli sajátosságára figyelünk. A magvető példá-

zatát közvetlenül megelőzi a hallásra felszólító figyelmeztetés (3. v.). A halljátok! és íme! torlódása a hallás motívumának jelentőségét emeli ki a márki példázatfejezetben.¹¹ Felfigyeltek arra is, hogy a 9. vers gnómaszerű mondata és a 3. vers felszólítása (*akinek van füle a hallásra, hallja és a halljátok!*) között feszültség van, hisz az egyiknél (3. v.) Jézus meghallást, megnyílást igényel, míg a másiknál (9. v.) egy bizonyos „szeparatív zárttságot” érzékeltet.¹² Éppen ez domborítja ki a 9. vers provokatív jellegét: a meghallásra szólító felhívás kihívássá élesedik. Ilyen gnómaszerű felkiáltás az evangéliumokon kívül csak a Jelenések könyve gyülekezeti leveleinek végén található. Az apokaliptikus hagyományban közvetlenül az eszkatologikus titok kijelentésére következett, és a helyes meghallásra, jó megértésre szólított fel. A Márk előtti hagyomány szerint Jézus a magvető példázatának allegorikus értelmére hívhatta fel a figyelmet: különleges hallásra van szükség, hogy a példázat mélyebb megértésére valaki eljusson. A 11. versben viszont Márk éppen egy titok közléséről beszél, s a figyelmeztető felkiáltást a példázat magyarázata után, a 21–25 vándorlogionjában megismétli.

A hallásnak már a bevezető részben megszólaltatott motívuma a fejezet egyik vezérmotívumává válik. Mégsem lesz több provokatív elemnél, melyre Márk mindvégig a nem-látás/nem-értés motívumával felel: A hallgatók a jó hallásra való minden felszólítás ellenére sem jutnak el a helyes megértésre. Az csak ott lehetséges, ahol a példázatok magyarázata is elhangzik (13–20, 34. v.). Aki hallani akar, annak tanítvánnyá kell lennie. A megértéshez nem vezet út az emberi halló- (felfogó)képességen keresztül; annak vége megkeményedés és ítélet (12. v.).

A márki szerkesztés nyomán egyre nyilvánvalóbbá válik a Jézus körül lévők kiváltságos helyzete: ők azok, akiknek Isten országának titka adatik, és akik a példázatok magyarázatában is részesülnek. Tőlük elkülönítve és velük élesen szembehelyezve állnak „azok a kívülvalók” (ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω), akik előtt minden érthetetlen. Az „azok” (ἐκείνοις) a kifejezést túltölti és erősen pejoratív értelművé teszi. De a 11–12. v. logionja sem elégszik meg a megszólított kiválasztottak (οἱ μὲν) és a kívülvalók egyszerű szembeállításával; a megkeményedés motívuma még jobban kiélezi az ellentétet.¹³ Márk a kiváltságosak körét a 10. versben kettős megnevezéssel írja le: a körülötte lévők a tizenkettővel együtt. Később csak tanítványokról beszél (34. v.), s ez a tizenkettő és a körülötte lévők közös megnevezése.¹⁴ Hogy Márk számára mind a két csoport egyaránt fontos, az az evangéliumból nyilvánvaló. Vitathatatlan, hogy a tizenkettő a Jézus-hagyomány legfőbb közvetítője s a 3,14 után itt említi őket Márk először. A „körülötte lévők” egy tágabb kört jelöl; minden valószínűség szerint Márk itt a 3,32.34-ben említett meghatározatlan számú csoportjára gondol. Ezek azok, akik Isten akaratát cse-

¹¹ J. Gnllka: *i. m.* 156.

¹² Így Kozma Zsolt: *Jézus Krisztus példázatai* (kézirat, 101.).

¹³ G. Dautzenberg: *i. m.* 40.

¹⁴ R. Pesch: *Das Markusevangelium*. I/II. Freiburg 1976/77. 237.

lekszik, s a 4,3-ban Jézus hallásra felszólító felhívásában is meghúzódik az Istennek való engedelmesség gondolata.¹⁵ Velük szemben „azok a kívülvalók” elsősorban a zsidó vallási vezetők lehetnek (3,12 kk), akik szembehelyezkedtek Jézussal, de ide sorolható Jézus közvetlen családja is: félreértik Jézust (3,21) és nem csatlakoznak követőinek köréhez (3,31). Mégsem ajánlatos egy belső, ezoterikus és egy külső körrel beszélni: a határok nem rajzolhatók meg pontosan. Jézus körül most a legnagyobb a csődület, s fáradozása ezért a sokaságért még soha sem volt intenzívebb. Másfelől Márknál a sokaság pozitív módon viszonyul Jézushoz, s így a kívülvalók kifejezés rájuk nem vonatkozhat.¹⁶

A hallgatóságnak a 11–12-ben való éles különválasztása nem állandó jelleghű, nem végérvényesen lezárult folyamat: a *δέδοται* perfectumával szemben a *γίνεται* praesense áll. A Jézus körül lévők számára Isten országának titka adatott, s ennek következménye e körre már érvényes. A kívülvalók (most még) nem jutottak el a megértésre, ez az út számukra zárva marad; másfelől viszont nyitott lehetőség előtt állnak. Hiszen a Jézus körülíek lehetősége is csupán az, hogy Jézus nekik a példázatokot megmagyarázza. Mi más lenne ez a kívülvalók felé, mint meghívás a Jézussal való közösségbe?

Annál is inkább így van ez, mivel Márknál az egész jelenet (4,1–34) a tengerparton játszódik le. A 10. versben ugyan változik a kép, de nem a helyszín. A *κατὰ μόνος* márki hapax legomenon arra utal, hogy Jézus most (egy időre) abahagyja tanítói munkáját, visszahúzódik a sokaságtól, magában van. Jézusnak ezt a pillanatnyi visszavonulását használják ki a körülötte lévők, hogy a példázatok felől őt megkérdézzék. A helyszín továbbra is a Galileai-tenger partja, csupán a látómező szűkült be.

Az evangélium egyik jellegzetessége, hogy Jézus az övéit külön tanításban részesíti. A *κατ’ ἰδίαν* (34. v.) fordítása „maguk között”, melybe a különvonulás gondolata beleérthető ugyan, de nem kötelező érvényű. Az evangélium további fejezeteiben Jézus tanítványait a sokaságtól elkülönülve, a házban tanítja (7,17; 9,28; 10,10), de nem így a példázatfejezetben. A 33. vers szerint Jézus ismét a tömeghez szól, s még azt sem lehet teljes bizonyossággal eldönteni, hogy a jelenet mikor változott: már a 21. vagy csupán a 26. versnél. Feltűnő azonban, hogy a tengeri hajóút jelenete minden átmenet nélkül, közvetlenül Jézus tanítói tevékenységének befejezése után következik: „...elvívék őt, úgy, amint a hajóban vala” (36. v.).

A jelenetváltás a 10. versben csak még jobban kiemeli a „nektek” és az „ama kívülvalók” közti különbséget, de nem zárja ki azt, hogy Jézus szavát a „sokaság” is hallhatta volna.¹⁷ Akkor viszont a hallgatóság éles megkülönböztetésének felszólító/kihívó jellege tagadhatatlan, s a Jézushoz különben pozitívan viszonyuló sokaságot döntés elé állítja.

¹⁵ R. Pesch: *i. m.* 235.

¹⁶ Dóka Z.: *Márk evangéliuma*. Budapest 1977. 107–109.

¹⁷ W. Marxsen: *i. m.* 27.

Jézus tanítói munkájának, magatartásának közvetlen hatásáról semmit sem tudunk meg a példázatfejezetben, s itt csak érintőlegesen utalunk arra, hogy a tengerjelenetben Márk más hajókat is említ (4,36). A vihar lecsendesítésének történetében ennek a megjegyzésnek semmi további szerepe nincs.

Az eddig elmondottakból világosan kitűnik, hogy a sokat kárhoztatott márkai példázatelméletet itt mégis megtartottuk. Az a felismerés vezetett, hogy a logion minden keménysége ellenére, Márk szándéka ebben tükröződik legjobban. A fejezet fényesen bizonyítja, hogy Márk a példázatokban való beszéd kettős arculatát (megvilágít/elleplez) jól ismerte és azt eszközként használta mondanivalója megfogalmazásánál. Jézus világos, szemléletes példázatokban szól Isten országáról, annak lényege azonban a hallgatóság előtt mégis rejtve marad. A hallgatóság a legfontosabbról nem szerez tudomást; mert csak annyi történik, hogy egy magvető megy ki vetni – egyéb semmi –, de ez Isten új világát jelenti.¹⁸ Noha a példázatok nem érthetetlenek, Jézus Messiás mivoltáról semmit sem árulnak el. Ezért is marad meg a példázatfejezetben mindvégig az Isten országának titka és a példázatok megmagyarázása közötti feszültség: a titok titok marad.

Jézusban Isten országa már most valóság, de személyének titka egészen a keresztségig rejtve marad: az evangélium egészen végighúzódo messiási titok csak ott oldódik fel. Ezért maguk a példázatok nem vezethetnek el megértésre/megterésre. Isten uralmának megtapasztalására nincs más út, csak a Jézussal való együttjárás a keresztfelé vezető úton. A megkeményedés, mint lehetőség és valóság már most jelen van; a történetnek azonban ezzel még nincs vége. Jézus földi életútja még folytatódik, s aki érdeklődik Isten országa iránt, csatlakozhat hozzá. A titok a maga teljességében most ugyan még nem tárul fel, mégis egy más világ nyílik meg az Isten országára szomjazó megszólítottak előtt.

Az ézsaiási idézet Izráel sorsára figyelmeztet: aki Isten országa történetén kívül marad, arra menthetetlenül megkeményedés és ítélet vár. Elképzelhető, hogy itt Márk saját kora gyülekezetének tapasztalatát is megszólaltatja. De nem marad csupán a helyzet megállapításánál. A misszióknak folytatódnia kell. Jézus Krisztus gyülekezete nem válhat zártkörű, titkos társasággá degenerálódott szektás közösséggé. Új lehetőséget kell felmutatni. Ez a lehetőség Jézus tanítványainak sorában, a gyülekezet közösségében adatott. Az ítéletes élű, félreérthetetlen kijelentés után (11–12. v.), a példázatok magyarázatára (34. v.) történő utalás a még nem értőket hívó, ösztönző megszólítás arra, hogy az Isten országa titkában való részesedést odabent keressék.

Márk Jézusnak Isten országáról szóló prédikálását elválaszthatatlanul, de össze nem elegyítve kapcsolja egybe a gyülekezetnek Jézusról szóló igehirdetésével. Isten országának megjelenése, uralmának növekedése, majd kiteljesedése Jézus személyéhez kötött. Ez ugyanakkor Márk gyülekezete számára annak megta-

¹⁸ G. Bornkamm találó megjegyzése J. Gnilka idézett művében, 166.

pasztalása, hogy a Jézusról mint Isten Fiáról szóló igehirdetés nem más, mint Isten országának kihirdetése.

Próféták által szólt rígen néked az Isten,
Az kit ígért, íme vígre megadta fiát.
Buzgó lílekvel szól most es néked ez által,
Kit hagyta, hogy hallgass, kit hagyta, hogy te kövess.
Néked azért ez lún prófétád, doctorod ez lún,
Mestered ez most es, melyet az Isten ada.
Ez próféta szavát hallgasd, mert tited az Isten
Elveszt, és nyomos itt nem lehet a te neved.
Itt ez írásban szól mostan es néked ez által,
Hütre hiú mind, hogy senki se mentse magát.
Aki zsidóul és görögül, és vígre diákul
Szól vala rígen, szól néked az itt magyarul:
Minden nípnek az ű nyelvin, hogy minden az Isten
Törvényinn íljen, minden imádja nevit.
Itt vagyon az rejtek kincs, itt vagyon az kifolyó viz,
Itt vagyon az tudomány, mely örök íletet ad.
Lelki kenyír vagyon itt, melyben mikor iszel, örökké
Ílsz, mely az mennyből szálla, halálra mene.
Az, ki terem tited s megvált, örök íletet es ad
Ez szent által: nincs több bizodalma azért.
Ennek azért szolgálj mindenkor tiszta szüedvel,
Ennek mindenkor tigy igaz áldozatot,
Tígedet ez hozzá viszen el s nem hágy mikor ígymond:
Bódogok, eljövetek, vesszetek el, gonoszok.

460 éve, 1541-ben jelent meg Újszigen az első teljes Újszövetség-fordítás. Sylvester János: *Vy Testamentum Magar Nelwen mellet az Goeroeg és Diak nelvboel vyonnan fordytank*. Ennek előszavából (*Az magyar nípnek, ki ezt olvassa*) való a fenti idézet.